

# XIX a. pabaigos dvasininko kasdienybė kunigo Povilo Januševičiaus dienoraštyje

**Dr. Vilma Žaltauskaitė**

Lietuvos istorijos institutas

Kasdienybė vis dažniau sulaukia atidesnio tyrėjų žvilgsnio, vis dažniau tyrėjai idėmiau įsiskaito ir į anksčiau marginaliniais, antriniais laikytus istorijos šaltinius – dienoraščius<sup>1</sup>. Dienoraštis, asmenišką, intymų tekstą, gali būti labai iškalbingas, informatyvus šaltinis ne tik asmens, bet ir socialinės grupės, visuomenės procesų pažinimui<sup>2</sup>. Tai – asmeninės ir kolektyvinės patirties išraiška. Dvasininko dienoraštis gali padėti analizuojant šios socialinės grupės identitetą, charakterizuojant jos sociokultūrinę laikyseną. Visa tai turėdama omenyje prieš keletą metų rengiau kunigo Povilo Januševičiaus dienoraščio publikaciją<sup>3</sup>. Minėtą tekstą dar kartą sklaidydama ir bandau realizuoti dabartinio tyrimo tikslą: dėlioti kunigo kasdienybės paveikslą ir išskaityti, įvardinti kasdienybės epizodų prasmes.

Konferencijos *Iš Panevėžio praeities. Penki bažnyčios šimtmečiai* kontekste šio kunigo asmuo nėra atsitiktinis pasirinkimas. Povilas Januševičius (1866–1948) buvo ir Panevėžio dekanato dvasininkas<sup>4</sup>, tad

<sup>1</sup> Metodologiškai dienoraščių tyrinėjimui vertinga skandinavų mokslininkų ne vienerių metų darbo patirtis. Žr.: *Peasant Diaries as a Source for the History of Mentality*, ed. Bo Larsson and Jankel Myrdal, Stockholm: Nordiska Museet, 1995.

<sup>2</sup> Kasdienybės istorijos ryšį su visuomenės istorija, abipusę jų sąveiką aptarė Britt Liljewall. Žr.: Britt Liljewall, *Peasant Diaries and Peasant Identity*, min. veik., p. 122.

<sup>3</sup> Povilas Januševičius, *Visokių atsitikimų sąrašas: 1895–1898*, parengė Vilma Žaltauskaitė, *Bibliotheca Archivi Lithuanici*, t. 5, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2004, p. 304.

Kunigas Povilas Januševičius.  
*Fotografija saugoma Kauno arkivys-  
kupijos kurijos archyve, albumas 1,  
l. 71 v.*



jo dienoraštyje yra šio ir kaimyninių dekanatų Bažnyčios (ir ne tik jos) gyvenimo epizodų. Be to, jis ir gimęs Panevėžio apskrityje, Biržuose. Ryšiai su gimtine nenutrūko. Kunigas ir Sankt Peterburge besimokydamas, o nuo 1898-ųjų Kaune kunigaudamas ir gyvendamas buvo aktyvus Biržų kultūrinio gyvenimo dalyvis, socialinių iniciatyvų autorius ir bendradarbis<sup>5</sup>.

Trumpai apie patį dienoraštį: tai – lietuvių spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo epochos, o tiksliau – XIX a. pab. šaltinis. Dienoraštis rašytas Povilo Januševičiaus studijų Sankt Peterburgo Romos katalikų dvasinėje akademijoje metais (1894/5–1898), tačiau jame ne tik Sankt Peterburgo akademijos kasdienybė, bet ir tuometinės Lietuvos kultūrinio, politinio gyvenimo siužetai, patirti atostogų tėviškėje metu,

<sup>4</sup> 1890 m. baigęs Žemaičių (Telšių) seminariją Povilas Januševičius paskirtas Linkuvos parapiinės bažnyčios vikaru. 1894 m. balandį perkeltas į Radviliškį, Šeduvos dekanatą. Tais pačiais metais iš Radviliškio išvyko mokytis į Sankt Peterburgą.

<sup>5</sup> Povilas Januševičius, *min. veik.*, p. 45.

išskaityti laiškuose, legalioje ar nelegalioje spaudoje. Dienoraštį sudaro 182 paties autoriaus sunumeruoti puslapiai. Didžioji teksto dalis rašyta lietuviškai, bet yra įrašų lenkų, lotynų, rusų kalbomis; originalas saugomas Kauno arkivyskupijos kurijos archyve<sup>6</sup>.

Trumpai aptarus savo darbo tikslą, motyvavus šaltinio pasirinkimą reikia aptarti darbe vartojamą kasdienybės sąvoką. Kasdienybė – kas ji yra, kodėl ir kuo ji svarbi, kodėl pasirinkta tyrimo objektu? Kasdienybė – gyvenimo įprastinė tėkmė, veiksmų rutina, tai, apie ką retai susimąstoma ir kas visada su mumis. Tačiau kaip veikia tas nuolatinis laiko tekėjimas mus ir šalia mūsų? Kokia gali būti kasdienybės prasmė, prasmė apie ją kalbėti? Mums svarbu fiksuoti, įvardinti, kaip kasdienybė formuoja, orientuoja asmenybę. Ar tai, kas yra rutina, nuolat besikartojantis veiksmas, formuoja individo vertybių turinį, laikyseną? Prisipažinsime, kad *a priori* turėdami pozityvų atsakymą į šiuos klausimus imamės dienoraščio analizės.

Tai, kad dienoraštis rašytas labai konkrečioje erdvėje – akademijoje, leidžia klausti, kaip institucija, aukštoji katalikų dvasininkų rengimo mokykla su savitomis gyvenimo joje taisyklėmis, formavo asmenybę, kaip ir kokią kolektyvinę šios socialinės grupės tapatybę modelio.

REGLAMENTUOTA KASDIENYBĖ. Sankt Peterburgo dvasinės akademijos alumno gyvenimą nuo ryto iki vakaro, nuo mokslo metų pradžios iki pabaigos reglamentavo akademijos regula – gyvenimo ir elgesio joje taisyklės<sup>7</sup>. Vasaros atostogų metu alumnas vėlgi nepaliekamas tik savo valiai. Jis – vietos kunigo klebono globojamas, o grįžęs į akademiją pateikia savotišką atostogų ataskaitą, patvirtintą klebono<sup>8</sup>. Be to, akademijos alumnams galiojo tos pačios dvasininkų veiklą, mobilumą varžančios pasaulietinės valdžios priemonės<sup>9</sup>. Valdžios spaudimas buvo

<sup>6</sup> Plačiau apie patį šaltinį žr.: Povilas Januševičius, min. veik., p. 56–58.

<sup>7</sup> Regula aprobuota Visų Rusijos imperijos Romos katalikų Bažnyčių metropolitog Mogiliavo arkivyskupo Aleksandro Kazimiero Gintauto 1886 metais. Žr.: *Academia Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Petropolitana anno academico 1891–1892*, Petropoli: Officina typographica S. M. Nikolaev, 1891, p. 11–22.

<sup>8</sup> Akademijos alumnų pareigos, *Rusijos valstybinis istorijos archyvas Sankt Peterburge* (toliau – RVIA), f. 826, ap. 3, b. 92, l. 475.

<sup>9</sup> „Romos katalikų ir jų dvasininkų teisių varžymai Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų krašte 1864–1901 m.“, parengė Vytautas Merkys, *Lietuvių katalikų mokslų akademijos metraštis*, t. 20, 2002, p. 278–283.



išorės veiksnys, sąlygojęs akademijos uždaramą, savotišką užsikonservavimą. Akademijoje tebegaliojo 1833 m. liepos 1 d. Vilniaus Romos katalikų dvasinės akademijos statutas<sup>10</sup>, jos gyvenimą taip pat reglamentavo atskiri Vidaus reikalų ministerijos nurodymai. Taigi, akademija organizuodama savo veiklą negalėjo vadovautis tik Bažnyčios gyvenimo normomis, turėjo paisyti ir pasaulietinės valdžios jai keliamų reikalavimų ar bent laviruoti, derintis prie jų. Taikytasi su pasaulietinės valdžios kišimusi į mokymo procesą, studentų priėmimą, dėstytojų skyrimą.

Visgi akademijos vidaus gyvenimas buvo organizuojamas savarankiškai. Regula nebuvo pasaulietinės valdžios padiktuota. Joje akcentuojamas pamaldumas, kasdienė disciplina turėjo ugdyti tinkamą dvasininką. Tačiau disciplina, institucijos uždaramas taip pat turėjo saugoti alumną nuo svetimos/priešiškos įtakos, svetimo miesto įtakos.

Pamaldumas, nuolankumo priedermės išskirtos reguloje atskirais skyriais. Aukštojoje dvasininkų rengimo institucijoje tai nestebina. Kita vertus – tokiomis vertybėmis ugdomas dvasininkas, ištikimas Bažnyčios tarnas, buvo opozicija pasaulietinės valdžios modeliuojamam dvasininko tipui, pasaulietinės valdžios siekiui ugdyti lojalius valdžiai kunigus. Akademija, reglamentuodama alumną vidaus gyvenimą ir elgesį, siekė atlaikyti valdžios spaudimą ir ugdyti ištikimus Bažnyčios tarnus, sąmoningus religinės bendruomenės narius, ganytojus.

Tokiems tikslams realizuoti turėjo tarnauti visas buvimo akademijoje laikas.

LAIKAS. Paprastai alumno diena prasidėdavo 5 valandą, 5½ – rytmetinės bendros maldos, paskaitos iki 12 valandos, po jų – pietūs, laisvas laikas, o nuo popietinių 2 ar 3 iki 6 arba 7½ vėl paskaitos, po jų – vakarienė, bendros maldos, 9 valandą poilsis<sup>11</sup>. Pasitaikydavo, kad organizuoti bendri užsiėmimai užtrukdavo ilgiau. Povilo Januševičiaus dienoraštyje 1896 m. vasario 11 d. įrašyta<sup>12</sup>:

<sup>10</sup> Plačiau žr.: Vytautas Jogėla, Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833–1842 metais: organizacija ir veikla, *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*, t. 14, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 42.

<sup>11</sup> Akademijos alumnų pareigos, *RVIA*, f. 826, ap. 3, b. 92, l. p. 471–472.

<sup>12</sup> Čia ir toliau Povilo Januševičiaus dienoraščio tekstas cituojamas be rašybos ir prasmės komentarų. Tikslų komentuotą perrašą žr.: Povilas Januševičius, min. veik., p. 166.

„NB. Vakarę – po poterių – iszmūszųs 9 valandai – atejo I. M. Kun. Viskupas Rektorius Symonas, (jau nekurį klerikai buvo iszeję isz Kopylczius ir taisias gultu – Kun. Senioras atejo ant dormitoriaus ir paszauke visus į Kopylczią.). – Konferencyją – pamokslą – sake iki 10 valandos. – //“

Kartais, pavyzdžiui, dėl išvykos į miestą, paskaitos vykdavo tik iki pietų<sup>13</sup>, kartais – nuo pietų<sup>14</sup>, o po rekolekcijų vieną dieną visai nevykdavo.

Vakarinio poilsio metu, bet ne ilgiau nei iki 11 val. vakaro buvo galima savarankiškai mokyti, skaityti. Taigi, ir vadinamasis laisvas laikas turėjo būti skirtas saviuoklai, dvasinėms praktikoms, teminiam skaitymui – „Dvasios ugdymui“, kaip rašyta reguloje.

Į kasdienę dienotvarkę įsiterpdavo išskirtinės dvasinės praktikos – dalyvavimas šv. mišiose, rekolekcijose. Bendros vienos dienos rekolekcijos vykdavo prasidedant mokslo metams, pirmosiomis rugsėjo dienomis, aštuonių dienų rekolekcijos vykdavusios prieš šv. Velykas, taip pat buvo numatytos asmeninės rekolekcijos prieš šventimus<sup>15</sup>. Rekolekcijos koreguodavo dienotvarkę. Tada paskaitas keisdavo meditacijos, dvasinių konferencijų išklusymas. Įprasta rekolekcijų dienotvarkė Povilo Januševičiaus aprašyta 1898 m. vasario 22 d.<sup>16</sup>:

„Iaja diina. = 1898 II 22. Niedielia. – Ritmetę keliomes visi 5je. – «6» 5½ Prasidejo Poteraj ir meditatia apł tykslą žmogaus = „o końcu człowieka“. – Skaite ją klerikas Liubiancas isz Vilno diecezyjos – po kłkvžno punkto pałaukdamas biszkį – teip kad baigiantęs valandai, pasibaigio ir meditacyja. – pabaiga ritmetinių poterų. – 6½. Miszios – kunigai Akademikai iszejo su misziomis. – 9.eje – Skaitimas apł tykslo kunigo = „o końcu kapłana“. – 9½. – łaikas liūsas – į gabinetus visi isz kopylczius iszejo. – 10.eje = Meditacya – teip pat gangreit valanda. – po meditacijos toj „immediate“ ejo vėnas isz klerikų skaititi ¼ valandos isz knigeles „Sekimas Iezaus Kristaus“– [„] O naśliadovaniu Iezusa Christusa“. – paskui visi sekdami Kun. Kapelionį Kun. Retkę skaiteme litaniją prł V. Iezaus = Vardo Iezaus. – po to į gabinetus

<sup>13</sup> Povilas Januševičius, min. veik., p. 226.

<sup>14</sup> Ten pat, p. 273.

<sup>15</sup> Akademijos alumnų pareigos, RVIA, f. 826, ap. 3, b. 92, l, p. 468.

<sup>16</sup> Povilas Januševičius, min. veik., p. 262–263.

iki petų. –

12. Petus. po petų adoracya – po jos li<sup>3</sup>/<sub>4</sub>sas laikas iki 3os val. – 3 Skaitimas buvo ap̄ tykslą kunigo – tąsą skaitimo pr̄sz pietus. – iki 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub>.–

4<sup>je</sup> Meditacia ap̄ grieką Aniolų ir Pirmųjų Tevų. – iki 4<sup>3</sup>/<sub>4</sub>. –

5<sup>1</sup>/<sub>4</sub> Konferencya. Sake (1/2) 20 minuczių Kun. Drzewieckis, profess. Pilosopjos – ap̄ Abejojimą – „o obojėtność“ – philosopiszcai sake! – Kas tai yra „obojėtność“? –

6je = Arbata arba Veczeria. – Su pienu valgome. – 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> = Maldos vakarines. – „Tempus dormiendi“.

1898 II 23. – Kelomes teippat kaip vakar. – 5eje. – “

Pažymėtina, kad įtempta dienvakare, pasninkas atsiliepdavo alumnų sveikatai: susirgę jie buvo gydomi akademijoje, o kartais būdavo priversti dėl silpnos sveikatos ją palikti. Taip akademiją, beje, visam laikui, paliko Povilo Januševičiaus studijų kolega Kazimieras Švotelis. 1896 m. kovo 3 d. dienoraštyje įrašyta<sup>17</sup>:

„Vinas draugas Kazimieras Szvotelis isz įvaiczių viskupystes iszvažėvo szendiną ant meniesio į Lietuvą – susirgo po – rekulekcyjų. – Labai gailiu – geras buvo draugas – daug skaite ir mislyjo. Dīve jam padek. – “

Kalbėdami apie organizuotą, aiškai suskirstytą alumnų laiką akademijoje turime paminėti ir tarsi iš kasdienos konteksto išskrintančias pramogas – vaišes, vadinamąsias „bibas“, „bakalijas“ ar „zabovas“. Jos dažniausiai vykdavo vakarinio poilsio metu. Tai – savita akademinio bendruomeniškumo išraiška, nes jose dalyvaudavo ne tik alumnai, bet ir dėstytojai, profesoriai, vyskupai. Taip pat jos – ir auklėjimo priemonė, būdas parodyti dienos ar įvykio ypatingumą. Be to, jų metu ne tik vaišinamasi, bet kartais skaitomi teminiai pranešimai – „bilos“. Vaišėmis pažymimi išskirtiniai akademijos įvykiai – naujo profesoriaus pirmoji paskaita ar profesoriaus išvykimas, popiežiaus Leono XIII šventė. Vaišes taip pat keldavo akademijos pirmakursiai kaip savotišką imatrikuliaciją. 1895 m. spalio 29 d. dienoraštyje įrašyta<sup>18</sup>:

„Buvo pirmojo kurso Biba – balis. Dave veczerją ant trecziojo

<sup>17</sup> Ten pat, p. 170.

<sup>18</sup> Ten pat, p. 140.

kurso – buvo vino, arbatos – mėsos –; obalių, grusznių, reszutų etc. – ant Salios rekreacijos, – Ant veczerijos ir ant salios buvo I. M. Kun. Rektorius ir Inspektorius; «an» Kun. Professorai buvo tikrai ant ant Veczerjos. – Bovijas nelabai linksmei. – Mego norejaš. – Prí vyskupo giedojo Lítuvei dueta: „Miszkas užia“. – //“  
Būta ir laisvesnių „bibų“ arba neformaliai organizuotų alumnų vaišių. 1895 m. rugsėjo 10 d. įrašyta<sup>19</sup>:

„Pataisiau del savo traugų „Biba“ t. y. pokilėlė – isz prižastis to jog esmi Kunjgu jau. – Buvo visi draugai – vīno nebuvo isz Zito-miro decezyjos Brzezickio

«K» Nupirkau: 6 but. vino, 5 alaus, 4 «\*» kunt. szinkos, 3 kun. Cukierkų, 15 svarų – kuntų vino ūgų – obalių savo dar turejau ir už 1 r. ciastų (piragelių). –“

Tokie dienoraščio įrašai rodo, kad griežtoji regula nebuvo visagalė. Būtent dienoraštis leidžia pajusti alumnų gyvenimo ritmą ir ...skonį netgi tiesiogine prasme. Pats dienoraščio rašymo faktas rodo, kad reglamentuotame laike atrandama laiko ir sau.

APLINKA. Įprastinę mokslo metų dienotvarkę pajūvairindavo išvykos už akademijos sienų. Nestebina, kad alumnai dalyvaudavo šv. Mišiose, laikomose Sankt Peterburgo bažnyčiose, dažniausiai šv. Kotrynos prokatedroje. Taip pat lankyti miesto muziejai, parodos, cerkvės, kapinės, parkai ir net zoologijos sodas. Visos šios išvykos nebuvo individualios: vykdavo vienas kursas ar visa akademija, turėjo dalyvauti akademijos inspektorius arba prefektas. Individualus išėjimas už akademijos ribų buvo itin griežtai baudžiamas – pašalinimu iš akademijos.

Bendros išvykos nebuvo skirtos tik galvai pravėdinti ar kojoms mankštinti (o ir vykta kartais ne pėsčiomis, bet kariatomis...). Jomis akademijos studentams siekiama suteikti žinių, formuoti jų pasaulėžiūrą, estetines nuostatas. Šių kryptingumas atsispindi dienoraštyje aprašomose parodose, vertinant meno kūrinis. Pozityviai vertinami religinės tematikos kūriniai. Štai 1895 m. kovo 17 d. dienoraštyje įrašyta<sup>20</sup>:

„Buvome ant parodos (wystawę) abrozų – akademijoje Mokslo

<sup>19</sup> Ten pat, p. 136.

<sup>20</sup> Ten pat, p. 100.



– : abrozų buvo nedaug – visa paroda sudeta yra iš portretų virų moterų ir mergaičių ir peizažų /. medžių, – paėaičių arklių, karvių – nuszaų kizkių (zukių) etc. [./] vėnas tiktai buvo paveiksłas „IEzaus“ skulptura ant marmoro – «„Ecce Homo“» „Consumatum est“ bet idea meistro nesuvisu gerai išszireiszkia – daug trukste, – visa paroda labai menka – nei vėno abrozo nei išztoriszko, nei szvento – menki maliorei! “

Kitoje parodoje 1898 m. kovo 5 d. išskirtas ir paminėtas Wilhelmo Kotarbińskio paveiksłas pagal Naujojo Testamento siužetą<sup>21</sup>. Taėiau aplankius staėiatikių kapines atsiliepinimas negatyvus, įrašyta: „simpatijos nero – viskas „atvratitelno“!“<sup>22</sup>. Pažymėtina, kad tokių jausingų komentarų dienoraštyje itin mažai.

Povilo Januševičiaus dienoraščio puslapiai leidžia pajusti lenkiškosios kultūros reikšmingumą akademijoje be priešiškuo tai kultūrai. Kita vertus, Januševičius labai emocionaliai aprašo akademijoje 1895 m. vasario 8 d. vykusį Leono XIII išrinkimo popiežiumi minėjimą<sup>23</sup>. Per minėjimą Juozapas Stakauskas perskaitė lietuviškai Bronisłovo Žongolavičiaus parengtą pranešimą. Januševičius tai pažymi pabraukdamas ir didesnėmis raidėmis parašydamas dienoraštyje, esą tas „atsitikimas yra didelis Lietuvos istorijoje“, iki tol nebuvo nė vienos lietuvių kalba parašytos „biłos“. Tiesa, pamini, kad kai kurie sulenkėję lietuviai iš to šaipėsi, taėiau daugiau nekomentuojama. Taigi, dienoraštyje apskritai nėra daug įvykių vertinimų, o negatyvūs vertinimai dažnesni rašant ne apie kitas etnines, bet apie kitos konfesijos grupes ar su jų kultūra susijusius reiškinius. Konfesiniai barjerai akademijoje neperžegiami. Mirus protestantų konfesijos profesoriui Liucijonui Milleriui, dėščiusiam akademijoje ne vienerius metus, dienoraštyje įrašyta<sup>24</sup>:

„1898 IV 12.[...] Akademia ant jo pagrabo nesiuente – nejkųjų – vainikų: neks nevaževo. – “

Akademijos gyvenimo taisyklės saugojo ne tik nuo svetimo miesto įtakos. Pasaulieėiai, net giminaičiai galėjo aplankyti alum-

<sup>21</sup> Ten pat, p. 273.

<sup>22</sup> Ten pat, p. 137.

<sup>23</sup> Ten pat, p. 94–95.

<sup>24</sup> Ten pat, p. 275.

ną tik nustatytą dieną ir susitikti su juo dalyvaujant inspektoriui ar prefektui. Susirašinėjimą, alumnų tarpusavio bendravimą taip pat siekta kontroliuoti. Reguloje netgi išskirta, kad alumnai turėtų vengti neaiškių sąjungų, nereikalingo bendravimo, kuris esą skatina tinginystę, kitaip, trukdo jų tikslui – dvasiniam tobulėjimui ir Dievo meilei<sup>25</sup>.

Nors regula draudė visokias sąjungas, tačiau iš dienoraščio puslapių galima pajusti ne tik buvusį artimesnį bendravimą su kai kuriais alumnais, bet ir buvusį akademijos alumnų grupavimąsi vyskupijomis, savotišką uždara bendruomeniškumą, peržengiantį netgi hierarchijos ribas. Štai atvykus į akademiją Žemaičių (Telšių) seminarijos rektoriui Gasparui Felicijonui Cirtautui „Kauniszkei“ eina jo pasveikinti ir su juo pasikalbėti<sup>26</sup>. Per 1896 m. Užgavėnes visi Žemaičių (Telšių) vyskupijos alumnai kartu su prefektu iš tos pačios vyskupijos Jonu Mačiuliu (Maironiu) ėjo fotografuotis pas Claseną<sup>27</sup>. Vėlgi per Užgavėnes su mokslo draugais iš tos pačios vyskupijos vaišinamasi „28 ponpuszkomis“ ir juodu alumni taip pat pas Mačiulį (Maironį)<sup>29</sup>:

„1897 II 25. Užgavenes. Nū rito Kun. Prefektas – Maculevycze užprasze ant ponpuszku – dave ir alaus – jūdo, – Buvome 7 iz diecezijos, – asztuntasis diecezaninas – draugas nejo – nes sirgo – buvo szpitoleje – Kun. Erbrederis. – “

Povilo Januševičiaus dienoraščio įrašai rodo, kad akademijos alumnai išsaugojo ir buvusius ryšius su bendramoksliais iš savo vyskupijos. Dienoraštyje yra nuorodos apie tai, kad pats parašė du laiškus ir 10 nuorodų apie gautus laiškus. Beje, vienas laiškas, kuriame aprašytas Katedros pašventinimas Kaune, – perrašytas. Įdomu, kad šio laiško autorius, nors siuntė jį Kazimierui Švoteliui, bet kreipėsi į visus skaitysiančius: „Mylimieji brolei!“<sup>30</sup>. Vadinas, buvo priimta pasidalinti informacija, laišką rašyti žinant, kad jį skaitys ne vienas asmuo. Draugų, giminaičių laiškai buvo pagrindinis žinių iš Lietuvos šaltinis Sankt Peterburge, o bendrauta tikrai intensyviai: iki 1896 m.

<sup>25</sup> Akademijos alumnų pareigos, RVIA, f. 826, ap. 3, b. 92, l p. 474.

<sup>26</sup> Povilas Januševičius, min. veik., p. 177.

<sup>27</sup> Ten pat, p. 160, 162.

<sup>28</sup> Ten pat, p. 275.

<sup>29</sup> Ten pat, p. 224–225.

<sup>30</sup> Ten pat, p. 143.

vasaros atostogų Povilas Januševičius gavo 137 laiškus<sup>31</sup>. Laiškai – dar vienas neformalaus bendravimo rodiklis, tarsi dar vienas plyšys reguloje, kuri siekė kontroliuoti ir asmeninį alumnų susirašinėjimą.

Svetima ir nesaugi kunigui aplinka atpažįstama ne tik iš griežtų regulos paragrafų, bet ir iš labai lakoniškų dienoraščio įrašų. Taip, jame nėra aiškių komentarų, juo labiau svarstymų apie valdžios politiką Bažnyčios ar kunigų atžvilgiu, Bažnyčios ar kunigų padėtį Rusijos imperijoje. Tiesiog konstatuojami faktai: pavyzdžiui, valdžios draudimas statyti kryžius ir sankcijos nepaklususiems kunigams; aprašoma, koks kunigas nubaustas, už ką, kokią baudą gavo ar kur buvo ištremtas, kada sugrįžo. Tačiau ir tokie lakoniški įrašai puikiai parodo asmens interesų ratą, tai, kuomet domimasi, kas laikoma svarbiu. Šiuo aspektu labai iškalbingas, ne tik požiūrį į asmenį, jo statusą, bet ir požiūrį į valdžios politiką rodantis yra iš tremties į akademiją sugrįžtančio kunigo Justino Bonaventūros Pranaičio<sup>32</sup> sutikimas. Jis alumnų buvo sutiktas išskirtinai iškilmingai<sup>33</sup>:

„1896 IX 8. Klerikai dvejų kursų – ketvirto ir trecio – szendŕną sudejė kŕkvŕnas po rubŕ – nupirko par Kun. Prof. Gawroŕnskę – del Kunigo Prof. Pranaiczio uŕ 40 rubių dovanelę: Kaliamorŕ, romelius, pretaisus del pluksnų, szerczikų – zibdarių, du liktorius etc. isz bronzo – pazalatito. Dailei iszrodo kaip atvaŕzios pados jam Kun. Senioras Radziszewskis – sakys prakalbą, – giesminikai naują iszmoka giesmę – kurią iszmokę – dar geriaus uŕgiedosime pŕ pasveikinimo. – Visi Kun. Pranaiczio laukio, – labai Jŕ milejo. – Norejo du Kursai pataisyti pietus Kun. Pranaicziui bet I. M. Kunigas Inspektorius uŕgine, – nenorejo nei kŕausyti apŕ tą. – Łaukiame Kun. Pranaiczio. – // 137.

<sup>31</sup> Kauno arkivyskupijos Kurijos archyve (toliau – KAKA) saugomoje Povilui Januševičiui priklausiusioje Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi telsenensi in annum domini bissextilem MDCCCXCVI, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1895, įrašyta informacija.

<sup>32</sup> Justinas Bonaventūra Pranaitis (1861–1917), 1887 m. teologijos magistro laipsniu baigė SPDA ir buvo paliktas joje dėstyti. 1894–1895 mokslo metais dėstė hebrajų kalbą, liturgiją ir bažnytinį giedojimą. 1894-11-30 įsaku administracine tvarka buvo išsiųstas į Tverės gub. penkeriems metams, jam paskirta policijos priežiūra, kaltintas dalyvavimu slaptoje kunigų organizacijoje. 1896-07-27 įsaku atleistas nuo bausmės grąžinant teisę dėstyti mokymo įstaigose.

<sup>33</sup> Povilas Januševičius, min. veik., p. 208–209.

Kunigas Justinas Bonaventūra  
Pranaitis. *Fotografija saugoma Kau-  
no arkivyskupijos kurijos archyve,  
albumas 3, l. 6 v.*



1896 IX 11[.] Szendiną atvažėvo I. [M] Kun. Profess. Pranajtis isz Tvero buvo iszsiųstas. Visi klerikai ejo po pietų 1½ valan. pasisveikinti; – giesminikai atgiedojo ant kieturių balsų pasveikinimą – „Wesel się, wesel się“ – paskui Kun. Senioras – Radziszewskis pasake dailią pamokslelę – pasveikinimą. – I. M. Kun. Pranajtis labai dekalavo už taip iszkilmingą priėmimo ir apį Jį atminimą. – Doveną padeve sudeta į vįną skrinikę. – Romeliūse buvo Sz. Mariją paną. – “

Taip pat dienoraštyje ne kartą minėti dėl nelegalios lietuviškos spaudos platinimo įkliuvę ir nubausti kunigai – Kazimieras Domarkas, Juozas Tumas (Vaižgantas). Nurodomos knygos, kuriose ši lietuviškos spaudos tema aptariama, minimi šia tema buvę straipsniai Sankt Peterburgo spaudoje. Dienoraštyje aprašyta lankyta Pirmoji visos Rusijos spaustuvių paroda, kurioje buvo eksponuojamos lietuviškos kontrafakcijos, nors nutylima, galbūt dėl savicenzūros, gal suvokiant temos pavojingumą, kad ten buvo skaitytas ir Jono Mačiulio (Maironio)

parengtas pranešimas<sup>34</sup>. Lietuviškos spaudos problema Januševičiui taip pat buvo aktuali, nors nėra tiesiogiai nagrinėta ar konkrečiai apsvarstyta dienoraštyje. Kontekstas, detalės, užuominos rodo autoriaus domėjimąsi ja. Kita vertus, tai tik viena iš daugelio problemų, kurių kontūrus galima išvelgti dienoraštyje.

Povilo Januševičiaus dienoraštis – labai žmogiško intymumo dvelksmas XIX a. pab. istorijoje dominuojančiose modernaus nacionalizmo sklaidos problemose. Tačiau ir visas tas politines, socialines, kultūrinės problemas galima atrasti šiame kasdienybės tekste.

## PRIEST'S POVILAS JANUŠEVIČIUS DIARY: CLERICAL DAILY ROUND AT THE END OF SIXTH CENTURY

Dr. **Vilma Žaltauskaitė**

S u m m a r y

The article essays a reconstruction of few episodes of priest's daily life on the ground of priest's Povilas Januševičius diary, written in year 1894/5–1898, during his studies at Spiritual Academy of Roman Catholics in St. Petersburg. When analyzing the diary, one should mention how greatly daily life influences personality's growth and orientation. The question is, does routine, habitually repeated actions really form an individual's content of value and attitude? The diary is written in specific space – Academy, and this fact allows to inquire how such institution – high school educating future Catholic priests, an institution with it's own rules of inner life, had formed personality, how it shaped collective sameness of this social group.

Above-mentioned diary is a source, reflecting epoch when Lithuanian press in Latin graphic symbols was forbidden. The diary was written while studying at the Academy, yet there is a lot about cultural

<sup>34</sup> Vytautas Merkys, *Knygnešių laikai 1864–1904*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994, p. 377–378.